

SÜDAMESILMADEGA INGLISILLALT

Indrek Hirv. Hingekiri. Kogutud luuletused. Tartu: Ilmamaa, 2013. 512 lk.
Indrek Hirv. Kassitoome. Tartu: Ilmamaa, 2015. 71 lk.

Saatuse tahtel sündis Indrek Hirv õigel maal õiges kohas, aga vales riigis. Ta on pallaslastest kunstnike laps, tema maailma kujundasid värvid ja helid, tangorütmid ja Eesti Leegioni laulud ning mingi Eesti NSV luuletaja pole ta kunagi olnud. Kuigi Hirve esikkogu „Uneraev” (1987) sisaldab värsse aastaist 1976–1987, räägib selle pealkiri ise enda eest. Paralleelid Marie Underi hilispoemiga „Uneretk” on ilmsed, ent kui vanale Underile kangastusid noorusmaa illusioonid, siis noorel Hirvel pole enam mingeid illusioone. Sarnaselt Heiti Talvikuga on temagi saatus „sundida saledasse stroofi / elementide pime raev”. Ning ta teeb seda hästi, tema sonettides, tertsiinides ja triolettides tõuseb taas ellu arbujate kadunud vaim. 27 aastat tagasi „Uneraevu” arvustades täheldasin, et Hirv näeb maailma südamesilmadega.¹ Kõik järgnenud aastad kinnitavad öeldut. Luuletaja Hirv on tundelaulik, kes tajub ümbritsevat ennekõike südame kaudu.

Ühes usutluses määratleb Indrek ise oma maailma nabana 1950. aastate lõpu „väikese titatoakese Tartus Inglisilla all”.² Sealtmaalt siiani on Tartu, inglid

¹ A. Oja, Akadeemiline Hirv ja lütra südamesilmad. – Looming 1988, nr 3, lk 411–412.

² P. Kunstler, Indrek Hirv oma maailma nabal. – Eesti Ekspress 4. XII 1998; taastrükk rmt-s I. Hirv, Ööpäev. Luulet 24 aastast tõlgete ja lehejuttude taustal. Tallinn: Virgela, 2000, lk 338.

ja Emajõgi tema luulega kõigil rännuretkedel kaasas käinud. Neid saadab Pauluse kiriku kellade kaja, mis on „mitte rahvuslik või eestilik, vaid t a r t u l i k [minu rõhutus – A. O.]”, nagu luuletaja sõnutsi ütles helilooja Heino Eller.³ Autorile tunnuslikult sai ka tema soomekeelse valikkogu pealkirjaks „Enkelinsilta” (Tallinn, 2009). Kogust kogusse rändavat ning mitmete vahelehtedega täiendatud tellisepaksust „Hingekirja” alustavad read:

tean seni kui lapsea taevad
on varjatud umbusu kaega
mu hirmuulmade vanglast
ei põgene ainuski lind

Sõrmilt nirisev ulmade udu tiheneb ajapikku hingekirjaks Inglisillal, saatjaks sõnades helisev armastuse muusika. Seda koondkogu tutvustades väideti Postimehes, et Hirv on „Tartu vaimu boheemliku avaldumise kloon”.⁴ Ei ole ta mingi kloon! Tema ongi poeetiline Tartu vaim, vähemalt samavõrd kui tema hingesugulane Doris Kareva on Tallinna vaim. Klooni pole oma tundeid ja ta ei oska luulet mitteluulest eristada!

„Uneraevuga” samaaegselt pani Indrek Hirv kokku ka ühe selgelt erootilise, ihulist armastust ülistava kogu, mida ta ei plaaninudki Nõukogude Eestis avaldada. Soome sõbrad Tuglase Seltsist tõlkisid tekstid soome keelde ja toona ajakirja Estonia toimetanud Cornelius

³ I. Hirv, Pauluse kiriku kellad. Mononäidend Heino Ellerist. Tallinn: SE&JS, 2007, lk 42.

⁴ R. Veidemann, „Heng niikui taiva poole püvväs”. – Postimees: AK 28. IX 2013.

Hasselblatt andis raamatu Helsingis trükki. Nii nägi 1988 trükivalgust Hirve kakskeelne kogu „Pimetrükk. Salapainos”, millega autor läks „armastuse valgel Euroopasse”.⁵ „Hingekirjas” esindavad toda laadi üks juba 1980 kirja pandud vahelehesonett (lk 41) ning mõni luuletus tsüklist „Unetrükk”. Takajärele tundub mulle, et „Salapainos” polnud pooltki nii „lehkav”, nagu teda reklaamiti, pealegi edastab tõlkevariant „Unetrükk” raamatu olemust paremini kui „Pimetrükk”.

Aastal 1989 lahkus Hirv sünnimaalt Hollandisse, kust tegi kaastööd raadio Vaba Euroopa eestikeelsetele saadetele, mida Münchenis toimetas Toomas Hendrik Ilves. Kuid enne seda jõudis ta veel kokku panna luulekogu „Põueoda” (ilmus 1990), kus kirjutas: „Aeg hoiab näppu suus ja vaatab tõtt” (lk 47). Eks nii läkski ja taasvabasse Eestisse saabus juba Euroopa tuultes mõneti muutunud luuletaja, mida kajastab suvel 1992 ühe hooga kirja pandud kogu „Võhumõök”. Samal aastal tuli trükist ka Hirve iseiseseisvuseelses Eestis ilmunud luule valikkogu „Kuu vari”. Kahe peale kokku tõid nad autorile 1993. aastal kirjanduse aastapreemia luule alal. Vahemärkusena lisagem, et 1993 sündis ilma ka Indrek Hirve oma Ingel, Tui (snd 1984) ja Käbi (snd 1988) (pool)õde. Ning see ei ole meelevaldne nimevalik! Tartu Inglisillalt lahkudes tajus poet kunagi, kuis „ripsmetelt laskub i n g e l [minu rõhutus – A. O.] / härmaniitidest võrgus / üdini paljas ja kurb” (lk 14). Sealtmaalt valvab ingel luuletaja käike ning too ise usub, et ükskord ta pääseb ingli linnusüdamesse peitu (lk 65). Kuigi seesama ingel ei ole alati tiivuline taevasaadik või kaitseingel, vaid võib võtta ka kivistunud saatusingli või suisa mustasulise surmasaadiku kuju (lk 153). Praegusel aastasajal passivad hakid Inglisilla kohal „pisikesi musti noote” (lk 404), „Peegel on mäles-

⁵ A. O. ja, Armastuse valgel Euroopasse. – Keel ja Kirjandus 1989, nr 1, lk 51.

tuste jäämägi” (lk 415) ning ingliti on tabanud tiivavalu. Etteruttavalt olgu öeldud, et kogu „Tiivavalu” (2012) pealkirviis segadusse algaja noorkriitiku Elli Soolo, kes ei suutnud oma arvustuses⁶ ingliti tähele panna ja mõtles välja üks-sarvikhirve. Tõsi, müütiline üks-sarvik olnud hirve peaga ning osanuvad hästi peibutada noori neitseid! Selgub, et ka selliseid, kelle trükisoolo tagant kangesti kumab ühe oma „rohelist süüd” tunnetava kultuurieugeeniku mehine hääl. Neiu Soolost on saanud luuletaja Hirve ihuavustaja, kellelt pärineb ka nüüdse koondkogu mahukas järelsõna „Üks-sarvikhirve hingekiri”. Kuhu pea täielikult on muutmata kujul üle kantud ka viidatud arvustus.

Indrek Hirve 1990. aastate luulekogusid pealkirjatsi üles lugedes saab moodustada kõneka rea: kuu varjust astus kõigepealt välja „põuasiinane tähekerjus”, kellele peagi järgnes „pärlhall kiviingel fuugamustas südäsügise ööpäevas”. Neist „Pärlhall” (1998) ja „Ööpäev” (2000) on valikkogud, kusjuures viimane sisaldab ka luuleväliseid tekste. Ent antud juhul pole sel tähtsust. Eriti kümnendi algupoolel rändasid autori mitmed luuletused, sekka ka tõlked, kogust kogusse ning valikus oli seni ilmutamata poeese. Siinjuures tuleb sedastada, et Hirve tõlkemeetod põhineb vormitaiusel ja kõlalitusel, millest lähtuvalt ta õigupoolest loob originaali ainetel uue, omaenese luuletuse. Nii sündis ka Charles Baudelaire’i „Kurja lilledest” August Sanga ja Tõnu Önnepalu eestinduste kõrvale Hirve-näoline „Väikesed kurja lilled” (2000), mis üksnes rikastab eesti luulemaastikku. Lisagem veel, et tõlkimise juures on Hirvele oluline tekst ise, üksik luuletus kui niisugune. Näiteks Robert Desnos’i „Tango”⁷ puhul

⁶ E. Soolo, Poesiaarmastus ja üks-sarvikhirve tiivavalu. – Sirp 7. XII 2012.

⁷ Vt I. Hirv, Ööpäev. Luulet 24 aastast tõlgete ja lehejuttude taustal. Tallinn: Virgela, 2000, lk 229.

paelusid teda ilmselt teksti rütm ja pealkiri, mitte autori loometervik ega selle sürrealistlik suunitlus.

Takkajärele võib öelda, et XX sajandi lõpu veerandsada luuleaastat oli Hirvele vormikindluse, riimileidude ja klassikaliste luulevormide aeg, mis tegi autorist möödanikuhingse elava klassiku. Sealt ka tema kiindumus XVII sajandi prantsuse luulesse, mille tulemiks sai lõpuks tõlkevalimik „Prantsuse bukett” (2011). Samas ei maksa unustada, et klassika võib küll ilmutada teatud väsimuse märke (arvatavasti sellepärast jätabki Hirv oma valikkogude lõpus alati luulega hüvasti), ent see ei tähenda kivinemist! Klassikaline luule on nagu klassikaline muusika – üks jumaldab seda, teine võõrastab. Siinkirjutaja nõustub Elli Soologa, kes oma järelsõnas nendib, et terve „Hingekiri” on nagu igavikule orienteeritud psühhograafia (lk 478) ja autori kõrgstilistilised luuletused justkui aja voogudesse heidetud ankrud (lk 477).

Paraku ei saa ma kuidagi nõus olla paljusõnalise järelsõnastaja püüuga Indrek Hirvele Otto Weiningeri soolist hingetarkust „pähe määrada”, veel vähem töigaga, mille kohaselt Hirve XXI sajandi tekstid olevat vaid pildialbum, „teise astme luuletused” (lk 474). Peaks ju selge olema – elukogemus ja muutunud maailm vajavad uusi ankruid, mida „Hingekirja” autor oma välisreiidelt kaasa tõi. Kuid tühiteksti ja esitatud vildakväidete eest on neiu Soolo kirjanikarvustaja Kätlin Kaldmaalt oma valusad vitsad juba saanud.⁸

Ja Kaldmaa on seni ainus, kes vaadeldava koondkogu avaldamisest möödunud pea kahe aasta jooksul on teose kohta midagi arvustuse-laadset kirjutanud...

Kuigi poeet Hirve üleminek vormikindlalt riimluulelt moodsale proosalähedasele vabavärsile tundus mullegi

liig järsuna, tuleb nõustuda Doris Karevaga, Hirve elu 50. tähtpäevaks ilmunud valikkogu „Surmapõletaja” (2006) koostajaga, kes saatesõnas kinnitab, et tema hingekaaslase uue aastatuhande luules on „sooaurud asendumas mäestikuõhuga”. Lahtiseletatult tähendab see teksti sisu primaati, vähesõnalisust, võib-olla ka esteetiliselt vähenõudlikku, aga ajaaldist „uussiirust”. Mis „Surmapõletaja” sisu puudutab, siis see kaunis raamat sobib hästi ka esmatutvuseks Hirve luulega. Indrek Hirve enda sõnuti on ta „Päevavaras ööjanus” (lk 268) ja „jälillemüüja / suvel” (lk 274), aga on samuti surmapõletaja, sest „on surm mu sugulane otseliinis” (lk 93). Surm ja elu käivad luuletajal paaris nagu öö ja päev. Ehkki „kord keha lahkub lohistades hinge” (lk 178), annab surm „elule kunsti sügavuse” (lk 283).

Kareva koostatud valikule lisab väärtust Hirve semantilist poeetikat käsitlev järelsõna Rebekka Lotmanilt. Täpsuse huvides lisagem, et aastal 2009 kaitses Lotman teadusmagistri kraadi väitekirjaga „Indrek Hirve värsikultuur”. Otsapidi on Hirvega seotud ka tema hilisem doktoritöö eesti sonetist. Ja ainsa uurijana märkas Rebekka Lotman pöörata tähelepanu luuletaja Hirve seotusele Euroopa kristliku kultuuriga, tema „kristlikule platonismile”.⁹

XXI aastasada alustab Hirv luulekoguga „Liblikate õhkkerge veri” (2001), kus vabavärsi kõrval hakkab kohe silma autori minimalistlik väljenduslaad ja paiguti lausproosani ulatuv tähendamissõnade luulendamine. Tänaselt vaateveerult seirates leiame mõningat minimalismi juba muidu pühendusega laulutekstide poolest rikkast kogust „Kiviingel” (1997). Umbes samal ajal pöördus minimalismi ka Hirve vanem sõber Aleksander Suuman, samuti luuletaja, samuti kunstnik, samuti tartla-

⁸ K. Kaldmaa, Olla võti su lootuste lukuaukus. – Eesti Ekspress 13. II 2014.

⁹ R. Lotman, Indrek Hirve semantiline poeetika. – I. Hirv, Surmapõletaja. Tallinn: Tuum, 2006, lk 151.

ne. Kumb kumba mõjutas (kui mõjutas), pole oluline, aga mingit „Tartu vaimu” teisenemist võib ses suundumuses näha küll. „Liblikate” elupildikesi ilmestavad vaikuse värvid, sõnamängud ja empaa-tia. „Haprad noodid kukuvad / Inglisilla alla / munakividele” (lk 227) ning „Minu elu / on minuga tülis” (lk 246), tõdeb luuletaja. Samas, „Kõik õpetajad on surnud / nüüd õpetagu meid lapsed” (lk 255) ja kogu elu „on lapse nägu” (lk 237). Otse-sõnu palub Indrek oma vanimat, lauljast vösu: „Tui / ära oma hääles ära lenda” (lk 236). Ometi Tui siiski lendas, lendas isast sõltumatult luulesse, kaasas öde Käbi joonistatud pildid.¹⁰ Ehk seepärast ongi õhkkerge verrega liblikad nüüd ter-vikuna „Hingekirja” kaante vahele saanud? Omas ajas sekundeeris neile „Hea poisi jutud” (2002), Indrek Hirve proosa-raamat lastele.

Aastatega 2003–2006 dateeritud vahelehtedelt saame teada, kuis „Tuule-generaatorid küngastel / lõikavad / aega / viiludeks” (lk 303). Veidi varem praalib autor: „Millest ma kirjutan? – / ei millest-ki” (lk 287). Kuid Hirve pikad rännuteed aitavad aega viilutada ning too „eimiski” tähendab õigupoolest tumedamaid (sü-dame)silmi, läbipaistvamat taevast, sel-gemat lausestust. Olles 1996 avaldanud oma „Rännuraamatu”, käis-elas Hirv veel mitmel pool Euroopas ning tõi sealt lõpuks Eestisse Šveitsi kunstniku Paul Klee (1878–1940) klaaskübara, mille alla nad koos omamaise kunstniku Leonhard Lapiniga kenasti ära mahtusid. Pean silmas Hirve haaravat kunstiesseede kogumikku „Klaaskübara all” (2004), mida Lapin illustreeris. Seejuures kahtlustan, et sõnakunstnik Hirv võttis malli teiselt šveitslaselt, nimelt Hermann Hesselt, ja arendas omaenda klaaspärlimängu.

Niihästi „Veesilm” (2009) kui ka ülalpool juba osundatud „Tiivavalu” on eelkõige kodu- ja enesekesksed raamatud, vähem proosalised kui „Liblikate

¹⁰ T. Hirv, Õli lõuendil. Illustreerinud K. Hirv. Tallinn: Tänapäev, 2006.

õhkkerge veri”: „Veesilmas” hoiatab kaitseingel poeti, et „tegelikkus / ei ole usaldusväärne” (lk 326), mispeale mui-du religioonile vastuvõtlik Hirv otsustab veiderdades Jumala endaga kaupa teha. Sest kuidas muidu nimetada kalapüügi juurde käivat pakkumist: „üks kala / ühe sõna vastu / sealpoolsusest” (lk 330)? Kui Jumal vastabki, siis arvatavasti kalahäälselt! „Tiivavalu” on rohkem mälestuslikku laadi, autor otsekui kõnniks kord käidud teed mööda iseendale vastu. Kogu alustab jõululaul emale, lõpetab kolm laulu Eestile. Vahelehtedel nenditakse, et „Eestis poegib surm” (lk 354), igavik käib üleval kaarakna taga autori kirjutamata luuletusi lugemas (lk 370) ja „Jumal armastab sind / mina lähen ära magama” (lk 345). Siit jõuame Hirve luule kristliku tuumani.

Võib öelda, et religioossus ja kristlik vaim on tema luulega algusest peale ühte jalga käinud. „Võhumöögas” kirju-tas Hirv tõemeeli (lk 94):

üks varjupaik on ilmas tõesti tallel
kui joome veini põhjataeva all –
au maarjal isal pojäl – tema tallel –
ja kõigil linnukestel üleval

Kui sügavalt usub Indrek Hirv Tae-vaisa olemasolusse või on tema usk enamjaolt poetiline kultuurikristlus, ei ole mina mees arvama. Küll aga tean ma kindlasti, et keraamikuharidusega Hirv kasutas piiblimotiive juba 1970. aastatel oma imelistele portselantaldri-kutele maalinguid luues ning kavatses kunagi kirjutada ülikoolis magistritöö usulistest motiividest Heiti Talviku luu-les. Tema võime näha ümbrust südame-silmadega tugineb samuti kristlikule tagapõhjale. Liiatigi pani Hirv kokku eesti vaimuliku luule antoloogia „Laulu-allikas” (2003) ning avaldas samal aastal „Ülemlaulu”, mis ühtaegu on nii Saalomoni Ülemlaulu tõlge piiblist kui ka selle ainetel värsistatud omalooming. Viljakas koostöös paater Vello Saloga

nägid aastail 2008–2010 trükivalgust Taaveti laulude, psalmide ja Johannese Ilmutusraamatu eestindused. Väikeses tiraazis anti 2009 välja Hirve luulekogu „Ülalt valla”, kus on 50 lk luulet ning 42 lk Rebekka Lotmani teadlastäpset saatesõna. Muuhulgas võrdleb Lotman Hirve prohvet Eeliaga,¹¹ kuid ma kahtlen, kas Indrek ikka tahab elavana taevasse minna nagu Eelias.

Peale „Tiivavalu” „Hingekirja” lõppu kirjutatud järelehe luuletusi valdab pessimism ja üksindustunne. Autor tunneb end üksi võõral maal, „Tühjade saabastega / kesk sügispori” (lk 444), kuuvalguse vari taga lohisemas. Ent õnneks mitte surmavari! Oma hingekirjale paneb Indrek Hirv pessimistliku punkti (lk 463):

Ära jäta mind üksi
mu luuletustega

mul ei ole neile
enam midagi öelda

neil minule ammugi mitte

Minu meelest on siin tegu hilineanud keskeakriisiga, mida ravivad ainult uued luuletused.

Tiitellehe järgi sisaldab vastne „Kassitoome” luuletusi aastaist 2012–2015. Seega oli Hirvel ja luulel veel üht-teist teineteisele öelda, kuid peamiselt mälestusis elav autor otsustas oma võimed proovile panna. Ta kirjutas näidendi

„Viimane tango 1944 – Pallase lõpp” (2011), mille lavale jõudes astus ka ise näitlejana publiku ette. Samas üritas ta tuttavale tangoviisidele uusi sõnu luua. Tulemuseks oli koostöös Tõnu Raadikuga valminud heliplaat (2014), kus Hirv ise laulab neidsamu tangosid. Alles pärast seda sai luuletused sahtlipõhjust trükki anda.

„Kassitoome” jätkab sealtsamast, kus „Hingekiri” lõpetas, kuid meeoleu on tooni võrra kõrgem. Raamatu ainese moodustab üksainus linn, Emajõe Ateena või Taaralinn. Õigemini osa sellest. Autor pakub lüürilist jalutuskäiku Inglisillalt läbi Tähtvere tänava Valgeveski kääruni ja tagasi ega tee suuri mõttelisi kõrvalepoikeid. Rütmi silmas pidades võiks (auto)psühhograafiline „Kassitoome” vabalt kanda nime „Veel üks Tartu tango”. Sissejuhatava proloogina alustab kogu üks täiuslik triolett, millele kohe järgneb tõdemus: „Jumal ei suuda / ilma minuta elada” (lk 9). Seega on enam või vähem usklikust Indrek Hirvest tänaseks saanud Lucifer, põrguisandaks pagendatud peaingel, kellela ei püsi Taevariik. Õige ka, Indrek, sest poetide põrgusse lähed Sa ükskord niikuinii! Taevas ju pole, kellega koos mai-seid aegu luulendada.

Ent aega veel jagub! Jõulukuus 2016 tuleb Indrek Hirvel jälle juubeldada. Juubeldama lihtsalt peab, sest siis tehakse ametlikult teatavaks, et tennismatšis elusaatusega võitis Indrek esimese seti kuivalt 6:0!

¹¹ R. Lotman, Jamb hing. – I. Hirv, Ülalt valla. Tallinn: Maarjamaa, 2009, lk 62–63.